

Taalvaardigheid en taalbes- chouwing: een interessant duo.

1 januari 1999

Auteurs: Katrien Durnez, Fransien Vandermeersch

Volume: 28

Nummer: 3

Pagina's: 63-74

Documenten

- [vonk_jrg28_049.pdf](#)

1a 3 ir 4 v i a taalvaardigheid en taalbeschouwing een interessant duo katrien durnez fransien vandermeersch het leerplan nederlands van het katholiek onderwijs voor de derde graad aso kso en tso bestaat uit drie componenten taalvaardigheid taalbeschouwing en literatuur taalvaardigheid is de belangrijkste component taalbeschouwing is beslist veel rui mer dan woordleer en zinsleer ook fonetiek en fonologie semantiek spelling tekstgrammatica taalvariatie taalgeschiedenis en taalpolitiek taal en techniek taal en communicatie kunnen aan bod komen de titel van dit artikel is taalvaardigheid en taalbeschouwing een interessant duo hoe zijn we hierbij terechtgekomen is begeleiders worden we twee jaar geleden woonden we op de vaak geconfronteerd met hsn conferentie in antwerpen de de vraag van leraren hoe lezing van hulshof hendrix 1997a zij de vele aspecten van bij zij hielden een pleidooi om kennis het leerplan kunnen realise over taal en taalverschijnselen te com ren een mogelijk antwoord is bineren met het oefenen van leesbaar een geïntegreerde aanpak les digheid zie ook hulshof hendrix sen waarin we aspecten uit 1996 hun enthousiasme stimuleerde meerdere componenten aan bod laten ons om nog een stapje verder te gaan komen we willen ook luister kijk spreek en schrijfvaardigheid oefenen en combine we stellen ook vast dat leraren in oplei ren met kennis over taal en taalver ding vaak taalbeschouwelijke onder schijnselen werpen als lesopdracht meekrijgen dit laat vermoeden dat de leraar in de klas in het vervolg van deze bijdrage zullen we zelf op zoek is naar een vernieuwde drie lesvoorbeelden presenteren die meer didactiek voor dit soort onderwerpen maals met leerlingen uitgeprobeerd werden de laatste jaren is er enorm veel gepu 1 in het eerste voorbeeld concentreren bliceerd over taalkundige onderwer we ons op kijken en luisteren bij een pen zowel in de geschreven pers als video over de spelling van het op radio en tv zowel in vlaanderen als nederlands in nederland van dit ruime aanbod van materiaal voor een groot publiek 2 in de tweede lessenreeks ligt het kunnen we in de klas zeker gebruik accent op lezen en spreken we wer maken ken met verschillende korte artikels uit jan feb 1999 nummer 3 28e jaargang f 2 2i i ri k i i y y iri f c x o s de standaardtaal en ook met

een uit deze lessenreeks voeriger artikel over de angst van de een strategische aanpak van verschil woordenboekenmaker in de korte arti lende taalvaardigheden kels komen heel verscheiden onder zinvolle inhouden voor lessen taalvaar werpen aan bod digheid kansen voor groepswerk en cooperatief 3 in het derde lesvoor- beeld laten we leer ieren lingen informatie verzamelen en vergelijk voorbereiding op zelfstudie ken uit drie verschillende media een voorbereiding op het maken van een geschreven bron een video en audio eindwerk waarin lees en schrijfvaardig fragment informeren over het belang heid en kunnen rapporteren belangrijke van jacob van maerlant in de ontwik voorwaarden zijn keling van het middelneder- lands strategieen die toepasbaar zijn op aller lei ander tekst audio en beeld wat zien we zelf als winstpunten bij materiaal een luister en kijkoefening over de spelling van het nederlands bij de uitzending over de spelling van het instap neder- lands uit de reeks de taalcentrale pro gramma 3 de geschiedenis van het neder de leerlingen formuleren met behulp van de lands 2 staken we een luister en kijkoe- fening volgende vraag verwachtingen bij de uitzenden in elkaar tijdens de kijk en luis- terles oefenen ding op welke vragen in verband met het we vaardigheden en bren- gen we meteen een onderwerp spelling verwacht je een ant taalbeschouwelijk on- derwerp in de klas in woord mogelijke vragen zijn wat is spel sterkere klassen kan het onderwerp zeker uit ling wie heeft de spelling bedacht gediept worden onze vragen en opdrachten zijn niet in de eerste plaats bedoeld als toets schrijf het verwachtingspatroon op het vragen een goede luisteroefening is geen bord tijdens of na het kijken en luisteren test maar een echte oefening die voorberei kan er- naar verwezen worden ding en begeleiding vraagt hoe verloopt nu deze les kijk en luistervaardigheid richtlijnen voor de leerlingen voor het bekijken van de uitzend- ing krijgen de leerlingen volgende richtlijnen lees de vragen op het werkblad voo- raf bekijk het fragment tweemaal met een tussenpauze van een vijftal minuten ge- bruik de tussenpauze om met je buur te overleggen om notities te maken om vra- gen te beantwoorden 28e jaargang nummer 3 jan feb 1999 i a xy y 4c aq yue f ci clt fi i klassikale bespreking de inhoud van de uitzending en de eventuele aan- vulling is leerstof aan de antwoorden van de leerlingen worden vullende artikels over taalkundige onder klassikaal besproken bepaalde onderwer werpen vindt u in het bulkboek kijk op pen zoals de assimilatiwetten en de spel taal 3 de taalcen- trale hulshof hendrix ling 95 kunnen eventueel uitgediept worden 1997b werken met teksten uit de standaardtaal 3 een quiz als opwarmer 1 kent het nederlands ei- gen klanken 2 een objectief nieuwsbericht kan dat wel 3 hoeveel woorden kan een mens leren te gebruiken in zijn moedertaal 4 wanneer behoort een woord defini- tief tot de nederlandse taal 5 waar is zinsontleding goed voor 6 hoeveel medeklink- ers kunnen aan het begin van een nederlands woord staan 7 wat is dyslexie 8 wor- den er dingen naar vlamingen genoemd 9 waarom noemen we onze eerste taal moedertaal 10 op welke plaatsen buiten nederland vlaanderen en brussel wordt nog nederlands gesproken groepswerk lezen rapporteren luisteren en spreken vijf van de tien antwoorden op de quizvra de klas wordt in groepjes verdeeld ideaal is gen worden grondig uitgewerkt op basis tien groepjes van twee leerlingen elk groep van vijf korte teksten uit verschillende num je heeft een parallelgroepje dat dezelfde mers van de standaardtaal tekst krijgt opdracht lees je tekst om straks te

kunnen rapporteren aan de leerlingen die een andere tekst gekregen hebben maak gebruik van een woordenboek de context overleg of uitleg van de leraar als iets minder duidelijk is bereid voor wat je zeker moet zeggen in welke volgorde wat je als extra of als illustratie zal meegeven gebruik zo nodig een geheugenkaartje vt 28e jaargang nummer 3 jan feb 1999 z c q a v t k j o twee parallelgroepjes rapporteren een wordt het voorgestelde tekstje gezamenlijk groepje rapporteert over de inhoud van een gelezen de klas beantwoordt volgende vra tekstje het parallelgroepje vult aan of stuurt gen bij de rest van de klas maakt aantekeningen kwam het essentiële aan bod om het rapporteren te kunnen beoordelen werd de informatie correct gegeven opdracht formuleer nu een correct en voldoende volledig antwoord op de bijhorende quiz vraag als alle groepjes aan bod gekomen zijn quizvragen op de overige vijf vragen geeft hebben we het antwoord op vijf van de tien de leraar een kort antwoord meer lees schrijf en spreekopdrachten aansluitend bij quizvraag 4 lezen de leerlin 24 maart 1998 de volgende leesstrategie de tekst de angst van de woorden gien komen aan bod boekenmaker uit de standaardtaal van oriënterend of verkennend lezen titel tussentitels illustraties stukken tekst die bijzonder opvallen bron verwachtingen globaal lezen op welke hoofdvraag geeft de tekst een antwoord zoekend of gericht lezen wanneer verscheen de eerste editie van van dale wat is een van de belang rijkste c ri te ri a om een woord op te nemen in van dale hoe komen woordenboekenmakers frequent gebruikte woorden op het spoor welke woorden zijn voor de woordenboekenmakers niet relevant wat is een productief woorddeel studerend lezen groepswerk schrijf per alinea de kerngedachte op let hierbij op de informatie van de beginszin jan feb 1999 nummer 3 28 e jaargang probeer alinea s te groeperen door naar verbanden te zoeken mogelijke verbanden zijn illustrerend concluderend beperkend opsommend uitwerkend maak de tekst leesbaarder door tussenkopjes aan te brengen stel nu het resultaat aan de andere groepjes voor zijn de bevindingen gelijklopend evaluerend lezen evalueer de lay out van de tekst in functie van het tekstdoel je kan een tekst ook leesbaarder maken door cursieve druk te gebruiken welke termen zou jij cursief drukken om de structuur te verduidelijken is de subtitel honderd verse woorden van van dale juist aanvullende opdrachten op welke vraag of vragen in verband met het maken van een woordenboek heb je nog geen antwoord schrijf een brief naar de auteur van het artikel en stel hem je vraag of vragen zoek een tiental woorden of uitdrukkingen waarmee je aantoont dat de redacteur als woordenboekenmaker vaktal gebruikt de evolutie van het middelnederlands vanuit drie verschillende media informatieverwerving uit een geschreven bron de leerlingen lezen de tekst het middelnederlands 1150 1550 en trachten een antwoord te formuleren op de richtvragen het middelnederlands 1150 1550 het nederlands van het midden van de twaalfde eeuw tot ongeveer 1500 wordt middelnederlands genoemd in die periode gebruikte de middeleeuwer de term diets het gaat hier om de taal van het volk diets volk in tegenstelling tot het latijn de taal van de kerk middelnederlands is een verzamelnaam voor een aantal dialecten het vlaams het brabantse het limburgs er is dus geen eenheidstaal maar door economische en politieke omstandigheden wordt telkens een streek toonaangevend door de bloei van de steden ontstond er 28e jaargang nummer 3 jan feb 1999 een publiek dat ti-

jd en geld had voor een eigen vorming de gewone burger wou in zijn eigen taal leren lezen en schrijven door te schrijven of te spreken zoals de inwoners van een grote stad toonde men zich iemand die wist wat er in de wereld te koop was in de 13e eeuw beginnen dichters hun literatuur die er al lang was op te schrijven daarnaast proberen ambtenaren verkoopakten reglementen en statuten in de moedertaal te noteren ambtelijke teksten zijn vaak authentieker dan literaire omdat de dichtelijke vrijheid bij het doorgeven ontbreekt precieze referenties van plaatsen namen data of feiten worden zonder vervormingen bewaard de schepenbrief van boekhout uit 1249 over de verkoop van een stuk grond is hier een voorbeeld van een van de meest productieve en invloedrijke schrijvers uit de middeleeuwendse letterkunde is jacob van maerlant ook wel eens de vader van alle dichters in de volkstaal genoemd de man die zijn volk leerde lezen jacob van maerlant werd waarschijnlijk omstreeks 1230 geboren in de omgeving van brugge als hij bijna dertig jaar oud is treffen we hem aan op het eiland voorre op de grens tussen zeeuws vlaanderen en holland waar hij naar eigen zeggen koster is geworden van het gehucht maerlant sinds die tijd wordt de vlaamse jacob aangeduid als jacob van maerlant rond 1270 keert hij om onduidelijke redenen terug naar damme de voorhaven van de wereldstad brugge daar zou hij rond 1296 overleden zijn wat we in ieder geval zeker weten is dat jacob van maerlant bijna driehonderdduizend verzen nagelaten heeft over de meest uiteenlopende onderwerpen gezien de hoeveelheid moet hij bijna dag en nacht aan de schrijftafel gezeten hebben om de wonderen der natuur de wereldgeschiedenis de avontuurlijke verhalen over ridders en koningen en nog veel meer te ontvouwen voor een publiek dat het latijn niet beheerste zonder te overdrijven kunnen we stellen dat er geen schrijver in de middeleeuwen te vinden is die zoveel in de volkstaal heeft geschreven als jacob van maerlant het bijzondere daarbij is dat hij op veel gebieden vaak pioniersarbeid verrichtte in europa zo was hij de eerste die een natuurencyclopedie voor leken ontsloot der naturen bloeme de eerste die de bijbelverhalen integraal vertaalde en daaraan het verhaal van de romeins joodse oorlog toevoegde rijmbijbel en wrake van jerusalem bovendien vertaalde hij het standaardwerk over de wereldgeschiedenis van vincentius van beauvais spieghel historiael in de volkstaal jan feb 1999 nummer 3 28 e jaargang gezien de enorme bedrijvigheid in zijn omgeving zal er genoeg werk geweest zijn voor een schrijver als maerlant het voordeel van zijn repatriering naar vlaanderen was dat hij nu weer in de gelegenheid was om de welvoorzene bibliotheken van ter doest en ter duinen in de buurt te bezoeken er zal voor hem weer een wereld open gegaan zijn na zijn tienjarige verblijf in het geïsoleerde voorre hij had nu misschien wat minder tijd om te schrijven maar er was in ieder geval genoeg stof om uit te putten in damme schrijft hij verhoudingsgewijs de meeste verzen der naturen bloeme rijmbijbel en spiegel historiael opmerkelijk is dat hij zijn binding met het noorden niet verliest hij blijft zijn werken opdragen aan de heren van het noorden maerlant genoot in zijn tijd als dichter grote faam in binnen en buitenland in de eeuwen daarna verdwijnt hij uit beeld vanaf het midden van de 19e eeuw groeit de belangstelling voor de middeleeuwen en wordt ook maerlant herontdekt in het zuiden gebruikt men hem als prototype van de zelfbewuste vlamming die in zijn tijd al de mening was toegedaan wat walsch

frans is valsch gelogen is dat maerlant deze woorden in een totaal andere context gebruikte vermeldde de voorstanders van de vlaamse beweging liever niet aan het einde van de twintigste eeuw is er alle reden om het vertroebelde beeld over de persoon en het werk van jacob van maerlant drastisch bij te stellen in de recente studie van f r i t s van oostrom maerlants wereld amsterdam prometheus 1996 krijgt maerlant uiteindelijk weer de plaats die hem toekomt een schrijver van europees formaat om enig zicht te krijgen op dat middelnederlands geven we hieronder een uittreksel van der minne loep van dirc potter 1370 1428 in een vierdelig epos met les sen in de liefde schrijft hij hieronder over gheoorlofde minne lees de tekst en vergelijk die met de nieuwnederlandse versie ernaast 28e jaargang nummer 3 jan feb 1999 e t i c j g i 4 2 m h g h i goed wive verwaert u heus jij goede vrouw blijf thuis loopt niet int wilde maect gheen confuus ga niet vreemd sticht geen verwarring weset ende levet wijslic denct om eer wees en leef vroom denk aan je eer ende weest oetmoedich onsen heer en wees de man onderdanig also u god gheboden heeft zoals god het je geboden heeft 1st dat u man ontruwelic leeft wanneer je denkt als u deynct in uwen sinne dat je man je ontrouw is bewiset hem dair om ghene onminne wees dan niet onmiddellijk kwaad verwint mit goetheit off ghi moecht als je kan probeer met goedheid te onderhandelen mit quatheit olijfdi onghuecht want met kwaadheid bereik je niets is hi der sondelicheit ghewoen als hij zondig is hi moet selve betering doen moet hij zelf boete doen ende ghi en sult daer niet om deyncken en jij moet er niet bij stilstaan u selven vander eer te creyncken datje in je eer gekrenkt bent blijft hem altoes guetelic bi sta hem altijd bij ghi en moecht niet doen als hi jij mag niet doen zoals hij veel te reysen eert den man veel reizen siert de man daer crighen die vrouwen schanden van maar de vrouwen halen er enkel oneer van opdracht uit bovenstaande tekst zou je nu in staat moeten zijn om een beeld van het middelnederlands weer te geven even kijken of je een antwoord op volgende richt vragen kan formuleren 1 het middelnederlands was geen eenheidstaal wat was het dan wel 2 vanaf de 13e eeuw bepaalde het economische en politieke leven mee de ontwikkeling van het taalgebeuren leg uit 3 welk soort teksten kreeg je in die periode 4 wat is het belang van jacob van maerlant in deze tijd 5 waar situeer je deze middelnederlandse schrijver 6 welke zijn de belangrijkste werken van deze auteur 7 waarom kreeg van maerlant nieuw eerbetoen in de 19e eeuw 8 wie is frits van oostrom en waarom is hij hier vermeld 9 vanuit de vergelijking van beide teksten van dirc potter kan je enkele kenmerken van het middelnederlands afleiden jan feb 1999 nummer 3 28e jaargang 9 1 kan je iets vertellen over de uitspraak van het middelnederlands 9 2 hoe zat het met de spelling vergelijk in dit kader de schrijfwijzen van het woord denken 9 3 de woordenschat is ondertussen ook grondig gewijzigd zoek een voorbeeld van een woord dat niet meer bestaat zoek een voorbeeld van een woord dat vandaag nog dezelfde betekenis heeft wat betekent wive in deze tekst gebruiken we dit woord vandaag nog op dezelfde manier 9 4 ook op grammaticaal vlak zijn er enkele bijzonderheden vind je voorbeelden van verbuigingen hoe maken ze in het middelnederlands de zinnen negatief 9 5 hoe is de houding van de schrijver ten opzichte van de vrouw en ten opzichte van de man 10 als je van deze tekst een video opname zou moeten maken hoe zou je dan te werk gaan zou een

geschreven bron ook voordelen kunnen hebben op een gesproken bron of een beeldbron een video opname bekijken de leerlingen bekijken een video over jacob van maerlant die gemaakt is naar aanleiding van de maerlanttentoonstelling in damme 1996 4 opdracht na het bekijken van de video opname zou je in staat moeten zijn om enkele ideeën rond het belang van de schrijver van maerlant te geven in verband met de evolutie van het middelnederlands 1 in welke eeuw situeer je jacob van maerlant 2 waar situeer je deze middelnederlandse schrijver 3 wat was de verdienste van van maerlant voor onze taal 4 wie kon er aanvankelijk lezen en schrijven in de middeleeuwen hoe kwam het dat de gewone burger hier ook ineens in geïnteresseerd raakte 5 wat waren van maerlants belangrijkste werken wat betekenden die werken voor de middeleeuwse lezer 6 waar haalde van maerlant zijn bronnen 7 waarom kreeg van maerlant een nieuw eerbetoon in de 19e eeuw werden zijn citaten correct gebruikt waarom wordt hendrik conscience in deze reportage vermeld 28e jaargang nummer 3 jan feb 1999 8 in de video opname zijn er enkele verwijzingen naar vandaag welke plaatsen komen hier in en rond brugge in verband met van maerlant aan bod 9 weet je nu ook hoe het middelnederlands geklonken heeft 10 informatie halen uit een video heeft voor en nadelen kan je er enkele opsom men een radioreportage beluisteren de leerlingen beluisteren de radioreportage het vroeg middelnederlands 1200 1300 uit de reeks wat een taal opdracht na het beluisteren van de klankband zou je in staat moeten zijn om enkele ideeën te geven in verband met de ontwikkeling en de kenmerken van het vroegste middelnederlands 1 over welke periode hebben we het als we spreken van vroeg middelnederlands 2 waarom wordt jacob van maerlant bij deze periode betrokken wat is met andere woorden het belang van deze schrijver voor de historische taalkunde 3 waar situeer je deze schrijver 4 wat waren van maerlants belangrijkste werken wat zegt je de naam frits van oostrom in verband met deze auteur 5 waarom wilden de gewone mensen ineens lezen en schrijven 6 welk soort teksten zijn er uit deze periode bewaard 7 het middelnederlands was geen eenheidstaal wat was het dan wel wat bedoelen ze trouwens met schrijven in het diets 8 wat is er zo speciaal aan het vroeg middelnederlandse woordenboek waar ze sinds 1989 in leiden aan werken 9 vanuit de klankmontage moet je enkele kenmerken van het middelnederlands kunnen afleiden 9 1 wat weet je over de uitspraak van het middelnederlands 9 2 hoe zat het met de spelling in het middelnederlands 9 3 welke veranderingen heeft de woordenschat ondergaan sinds die vroege middeleeuwen 9 4 kan je enkele specifieke kenmerken van de middelnederlandse grammatika geven jan feb 1999 nummer 3 28e jaargang ti 10 wat is het voordeel van zo'n klankmontage om informatie te krijgen over het middelnederlands zijn er ook nadelen aan deze informatiebron in vergelijking tot geschreven bronnen of beeldbronnen katrien durnez fransien vandermeersch p a vijfverstraat 18 8900 dikkebus noten 1 dit is de tekst van een presentatie die we gehouden hebben op de twaalfde hsn conferentie in antwerpen ufsia 13 en 14 november 1998 2 de geschiedenis van het nederlands programma 3 uit de reeks de taalcentrale van teleac not is uitgezonden op nederland 2 op woensdag 26 november 1997 en op donderdag 19 november 1998 3 de reeks de standaardtaal is verschenen als bijlage bij de standaard van 3 10 17 en 24 maart 1998 de teksten zijn te

vinden op het internetadres [vumbeidstaa12.html](#) 4 de video over jacob van maerlant jacob van maerlant omdat ic vlaminc ben is te koop bij de toeristische dienst van damme 5 de negendelige radioreeks wat een taal geschiedenis van het nederlands is op vijf audiocassettes verkrijgbaar bij nps u kunt ze bestellen door 50 nlg over te schrijven op giro 1417 t n v nps hilversum onder vermelding serie wat een taal 1997 meer informatie over de reeks vindt u op het internetadres [omroep.nl](#) nps radio wat een taal bibliografie brandenbarg t e a jacob van maerlant de middeleeuwse wereld op schrift hilversum museum van het boek teleac not 1997 hulshof h t hendrix kennis over taal en taalverschijnselen omgaan met taalkundi ge onderwerpen in de klas bussum coutinho 1996 huishof h t hendrix inhoud geven aan taalvaardigheidsonderwijs in r rymenans h de jonghe red het schoolvak nederlands verslag van de tiende conferentie beigem amsterdam stichting het schoolvak nederlands 1997a p 165 174 hulshof h t hendrix kijk op taal 3 de taalcentrale amsterdam buikboek 1997b 28e jaargang nummer 3 jan feb 1999